

فصل اوّل

حکومت

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ
به راستی ما پیامبران خود را با دلایل روشن فرستادیم
وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ
و همراه آن‌ها کتاب (آسمانی) و میزان (سنجش حق و باطل) نازل کردیم
لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ
تا مردم عدالت را برپا دارند.

در این فصل با مفهوم حکومت و ضرورت به وجود آمدن آن آشنا می‌شوید. اهمیت حکومت از همه سازمان‌ها بیش‌تر است. اگر می‌خواهید به نقش حکومت در جامعه پی ببرید، قدری درباره بدن خود فکر کنید. هر یک از اعضای بدن برای زنده ماندن انسان کاری انجام می‌دهد. همه اعضا باید با یکدیگر همکاری کنند تا هر یک از ما بتوانیم به زندگی ادامه دهیم. در یک جامعه نیز سازمان‌ها، مؤسسه‌ها و ادارات مانند اعضای بدن هستند. آن‌ها باید با هم ارتباط متقابل و هماهنگی و همکاری داشته باشند تا نیازهای افراد و جامعه رفع شود. حکومت، این همکاری و هماهنگی را در بین آن‌ها به وجود می‌آورد. حکومت مانند «مغز» در بدن انسان است و با صادر کردن فرمان‌هایی، سازمان‌ها و مؤسسات را در انجام وظایفشان هدایت می‌کند. شما در این فصل با حکومت آشنا می‌شوید.

- در پایان این فصل، شما می‌توانید:
- ۱- اهمیت و ضرورت ارتباط و هماهنگی بین مؤسسات جامعه را بیان کنید.
  - ۲- نقش حکومت را در ایجاد هماهنگی بین مؤسسات شرح دهید.
  - ۳- اهمیت و ضرورت وجود نظم، یک پارچگی و امنیت را در جامعه توضیح دهید.
  - ۴- اهمیت و ضرورت وجود حکومت را تشخیص دهید.
  - ۵- نیاز جامعه به قانون را توضیح دهید.

امروزه نیازهای ما چگونه رفع می شوند؟

مقایسه و نتیجه گیری کنید!

در سال های گذشته خواندید که انسان موجودی است که هم نیازهای مادی دارد مانند غذا، مسکن و ... و هم نیازهای غیرمادی مانند شناخت خدا، امنیت و ... هم چنین انسان تمایل دارد به صورت اجتماعی زندگی کند و نیازهای خود را در زندگی اجتماعی برطرف نماید. او برای رفع این نیازها از گذشته تا امروز از شیوه های مختلفی استفاده کرده است. راه های رفع این نیازها در گذشته و حال را با یک دیگر مقایسه کنید.

نقش خانواده در رفع این نیازها چه تغییری کرده است؟

۱- درضمن هر درس فعالیت هایی آمده است. این فعالیت ها با نظارت و هدایت دبیر محترم و مشارکت شما دانش آموزان در جریان گفت و گوهای کلاسی انجام می پذیرند. هم چنین بخشی از نمره ارزشیابی این درس، به میزان مشارکت شما در بحث های گروهی و انجام دادن فعالیت ها اختصاص دارد. در این مورد به توضیحاتی که در مقدمه کتاب آمده است، توجه کنید.

- در زمان‌های گذشته، بیش‌تر نیازهای انسان در محیط خانواده برطرف می‌شد؛ مثلاً،
- خانواده بچه‌ها را برای کار کردن در آینده آماده می‌کرد؛
- برای فرزندان شغل تعیین می‌کرد؛
- آموزش‌های لازم را به فرزندان می‌داد؛
- و ...

برخی از نیازهای انسان نیز در خانواده‌های دیگر تأمین می‌شد و مردم از راه دادوستد از خدمات یک‌دیگر بهره‌مند می‌شدند.

امروزه مؤسسه‌های اجتماعی، بسیاری از نیازهای انسان را رفع می‌کنند. واگذار کردن برخی از وظایف خانواده به مؤسسات به معنای ضعیف شدن خانواده نیست؛ امروزه نیز بسیاری از نیازهای اساسی انسان تنها در خانواده رفع می‌شود. همه ما به خانواده‌ای نیاز داریم تا عضو آن باشیم؛ خانواده‌ای که از ما سرپرستی کند؛ به ما محبت ورزد؛ در هنگام سختی‌ها، ما را یاری کند؛ در غم و شادی ما شریک باشد؛ و ...

مؤسساتی که در سال گذشته با آن‌ها آشنا شدید، نمونه‌هایی از صدها مؤسسه‌ای هستند که مردم یک جامعه به طور مستقیم و غیرمستقیم با آن‌ها سروکار دارند. این مؤسسات دست به دست هم می‌دهند تا بسیاری از نیازهای ما از قبیل نیاز به خوراک و پوشاک، آموزش و پرورش، بهداشت، عدالت و معنویت را رفع کنند.

بعضی از این مؤسسات برای رفع نیازهای مردم به طور مستقیم با آن‌ها سروکار دارند و برخی نیز به طور مستقیم با مردم سروکار ندارند بلکه تقویت‌کننده و پشتوانه سایر مؤسسات هستند؛ برای مثال، مردم به طور مستقیم با بانک سروکار دارند اما با سازمان «انرژی اتمی ایران» به طور مستقیم سروکار ندارند. این سازمان تقویت‌کننده و هماهنگ‌کننده کلیه برنامه‌ها و فعالیت‌های سازمان‌های مرتبط با علوم و فنون هسته‌ای است که در زمینه‌های مختلف صلح‌آمیز-کشاورزی، پزشکی و صنعتی - فعالیت می‌کنند.

مقایسه کنید

مؤسّسات یک جامعه را با اعضای بدن انسان یا هر موجود زنده دیگری مقایسه کنید.

به نظر شما، کار مؤسّسات در یک جامعه تا چه اندازه به کار اعضای بدن موجودات زنده شبیه است؟

در بدن موجودات زنده، هر یک از اعضا به انجام دادن فعالیت خاصی مشغول است که عضو دیگر آن را انجام نمی‌دهد؛ مثلاً، وظیفه قلب رساندن خون به همه قسمت‌های بدن است و ریه وظیفه دارد اکسیژن مورد نیاز بدن را تأمین کند اما در رساندن خون به سایر قسمت‌های بدن نقشی ندارد.

در یک جامعه نیز هر مؤسّسه، وظیفه یا وظایف خاص خود را انجام می‌دهد و کار آن مستقل از

مؤسّسات دیگر است؛ مثلاً، بانک وظیفه نقل و انتقال پول را بر عهده دارد و مدرسه وظیفه آموزش و تربیت اعضای جامعه را انجام می‌دهد. کاری که بانک انجام می‌دهد، مستقل از کار مدرسه است.

فکر کنید و پاسخ دهید

به نظر شما، آیا بین اعضای مختلف بدن انسان که هر یک وظیفه خاصی را انجام می‌دهند، ارتباطی وجود دارد؟ چند مثال بزنید
آیا استقلال مؤسّسات در جامعه به معنای آن است که این مؤسّسه‌ها با یک‌دیگر هیچ ارتباطی ندارند؟

در بدن انسان، میان اعضا روابط نسبتاً پایداری است و همه اعضا یک هدف را دنبال می‌کنند و آن، حفظ تعادل و بقای بدن انسان است. در جامعه نیز همه مؤسسات روابط نسبتاً پایداری با یکدیگر دارند. این مؤسسه‌ها در عین حال که بخشی از نیازهای مردم یا مؤسسه‌های دیگر را برطرف می‌کنند، خود نیز به سایر مؤسسات نیازمندند. به این ترتیب، مؤسسات با هم مرتبط می‌شوند، کار یکی بر دیگری تأثیر می‌گذارد و کار یکی مکمل کار دیگری است. از این رو، می‌توانیم بگوییم که همه مؤسسات به یکدیگر وابستگی متقابل دارند و به دنبال یک هدف مشترک هستند و آن، رفع نیازهای جامعه است. اگر مؤسسه‌ای فعالیت‌های خود را به خوبی انجام ندهد، در کار سایر مؤسسات خلل وارد می‌کند و آن‌ها را با مشکلاتی روبه‌رو می‌سازد. مثلاً، اگر بانک نتواند کار خود را به خوبی انجام دهد، در وظایفی که مدرسه به عهده دارد، مشکلاتی ایجاد می‌کند.

خلاصه کنید^۱

– در یک جامعه، مؤسّسات در عین استقلال در انجام وظایف خود، به یک دیگر وابسته‌اند.

.....

.....

.....

پرسش‌های نمونه^۲

- ۱- آیا مؤسّسات جامعه با یک دیگر ارتباط دارند؟ چگونه؟
- ۲- با ذکر یک مثال توضیح دهید که اگر مؤسسه‌ای وظایف خود را به خوبی انجام ندهد، چه مشکلاتی پیش می‌آید.
- ۳- دو نمونه از مؤسّساتی را که در سال گذشته با آن‌ها آشنا شده‌اید، انتخاب کنید و رابطه متقابل آن‌ها را توضیح دهید.

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس^۳

- با مشورت پدر و مادر، راهنمایی معلّم، استفاده از کتابخانه مدرسه و مطالب مطبوعات و ... به این پرسش پاسخ دهید:
- صدا و سیما چگونه می‌تواند به مدرسه‌ها کمک کند تا وظیفه خود را –
تعلیم و تربیت دانش‌آموزان است – بهتر انجام دهند؟
پاسخ خود را در یک بند بنویسید و به کلاس ارائه دهید.

-
- ۱- برای انجام دادن این بخش، لازم است نکات مهم درس را در خارج از کلاس خلاصه کنید. سپس در جلسه بعدی آموزش، این خلاصه‌ها با یک دیگر مقایسه و اصلاح شود. برای نمونه، یکی از نکات مهم درس ذکر شده است.
  - ۲- برای انجام دادن این بخش، شما باید به صورت فردی در خارج از کلاس و بعد از مطالعه دقیق مطالب، چند سؤال مهم درباره درس طرح کنید و خود به این سؤالات پاسخ دهید. برای نمونه نیز چند سؤال پیشنهاد شده است.
  - ۳- در پایان هر درس، یک فعالیت در نظر گرفته شده است که باید در خارج از کلاس به صورت فردی یا گروهی انجام شود. لازم است دفتر خاصی را به این فعالیت‌ها اختصاص دهید. بخشی از نمره ارزش‌یابی مستمر این درس، به انجام دادن این فعالیت‌ها و داشتن دفتر کار منظم برای آن، اختصاص داده شده است.

مؤسّسات چه زمانی بهتر می‌توانند نیازهای ما را رفع کنند؟

گفت و گو کنید

آموختید که در یک جامعه، مؤسّسات در عین استقلال در انجام وظایف خود، به یک دیگر وابسته‌اند و در بین آن‌ها روابط نسبتاً پایداری برقرار است. کار هر یک از مؤسّسات مکمل کار مؤسّسه دیگر است؛ همه مؤسّسه‌ها یک هدف را دنبال می‌کنند و آن، رفع نیازهای مردم است. حال این سؤال مطرح می‌شود که آیا مؤسّسات در یک جامعه، می‌توانند بدون هماهنگی با هم با یک دیگر روابط متقابل داشته باشند و نیازهای متعدّد مردم را رفع کنند؟
چرا؟

می‌دانیم که یک اتومبیل زمانی به خوبی کار می‌کند که میان اجزای آن هماهنگی و نظم وجود داشته باشد. یک جامعه نیز زمانی می‌تواند به راحتی به مسیر خود ادامه دهد و به هدف‌های خویش دست یابد که همهٔ مؤسّسات آن، به طور هماهنگ و یک پارچه عمل کنند.

به نظر شما، چه زمانی می‌توان گفت که در جامعه نظم و هماهنگی برقرار است؟

برای پاسخ دادن به این سؤال، فرض کنید که می‌خواهید به تماشای یک مسابقهٔ فوتبال بروید. برای این منظور، اول باید خود را به ورزشگاه برسانید. اگر — رانندگان قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی را مراعات کنند؛ — ادارهٔ راهنمایی و رانندگی به وظایف خود به خوبی عمل کند تا رانندگان در سطح شهر با نظم تردد کنند؛

— شهرداری نیز کار خود را به خوبی انجام دهد تا در خیابان‌ها برای رانندگان مشکلی به وجود نیاید؛

— و ...، شما می‌توانید به راحتی به ورزشگاه برسید. وقتی به آنجا رسیدید، باید چیزهای دیگری نیز فراهم باشد تا شما به آسانی بتوانید بلیت تهیه کنید، در جای خود بنشینید، مسابقه را تماشا کنید و بعد هم به راحتی از ورزشگاه خارج شوید و با وسیلهٔ نقلیهٔ مناسب به خانه برگردید.

همان طور که دیدید، مؤسّسات مختلفی دست‌اندرکار تدارک و برگزاری یک مسابقه هستند. این مؤسّسات هنگام انجام وظایف خود باید به طور هماهنگ با مؤسّسات دیگر در ارتباط باشند تا یک مسابقه به خوبی برگزار شود.

گفت و گو کنید

علاوه بر مؤسّسات ذکر شده، کدام مؤسّسه‌های دیگر باید با هم هماهنگ باشند تا یک مسابقهٔ فوتبال برگزار شود و همهٔ علاقه‌مندان بتوانند آن را تماشا کنند؟

هنگام برگزاری یک مسابقهٔ فوتبال، اگر مردم و مؤسّسات قوانین و مقررات را رعایت نکنند، چه مشکلاتی به وجود می‌آید؟
در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

در یک جامعه نیز برای این که نظم و هماهنگی برقرار شود، لازم است

۱- همهٔ مؤسّسات به طور هماهنگ با یک دیگر کار کنند.

۲- مردم و مؤسّسات قوانین و مقررات را رعایت کنند.

۳- هر کس به وظایف خود عمل کند.

در مثال بالا، اگر

– مسؤل ورزشگاه، مربیان و بازی‌کنان دو تیم، داوران و... هر یک وظایف خود را به خوبی انجام دهند و...؛

– علاقه‌مندان به تماشای بازی با نظم وارد ورزشگاه شوند، مقررات تماشای بازی را رعایت کنند و...؛

– رانندهٔ اتوبوس مطابق وظیفهٔ خود مردم را در هر ایستگاه سوار و پیاده کند، به موقع حرکت کند و...؛

– مسافران نیز از قبل بلیت تهیه کنند، نوبت را رعایت کنند و...؛

مسابقهٔ رضایت‌بخشی برگزار خواهد شد.

چنانچه در جامعه‌ای

– مؤسّسات با یکدیگر هماهنگی نداشته باشند؛ مثلاً، بانک‌ها پولی در صندوق نداشته باشند تا در اختیار مؤسّسات قرار دهند و ...

– مردم و مؤسّسه‌ها قوانین و مقررات را رعایت نکنند؛ مثلاً، قوانین راهنمایی و رانندگی را زیر پا بگذارند، در ادارات روابط دوستی و خویشاوندی را بر ضوابط و مقررات ترجیح دهند و ...

– مردم و مؤسّسات وظایف خود را به خوبی انجام ندهند؛ مثلاً، راننده به موقع سرکارش حاضر نشود، پزشک بیماران را درمان نکند، مأمور راهنمایی و رانندگی به تصادفات رسیدگی نکند و از طرفی مؤسّسات مربوطه نیز نظارتی بر کار آن‌ها نداشته باشند، مردم با مشکلات زیادی روبه‌رو می‌شوند. زندگی در چنین وضع آشفته‌ای برای مردم بسیار دشوار است. از آن‌چه گفته شد، نتیجه می‌گیریم که مؤسّسات علاوه بر این که باید روابط متقابل داشته باشند، لازم است با یکدیگر هماهنگ نیز باشند.

خلاصه کنید

– در یک جامعه، مؤسسات زمانی می‌توانند نیازهای مردم را رفع کنند که در روابط متقابل با یک‌دیگر از هماهنگی لازم برخوردار باشند.

.....

.....

.....

پرسش‌های نمونه

۱– برای ایجاد نظم و هماهنگی در جامعه، مردم و مؤسسات چه وظایفی بر عهده دارند؟

۲– اگر مدیر مؤسسه‌ای در انجام وظایف خود کوتاهی کند، چه مشکلاتی پیش می‌آید؟

۳– اگر بین مؤسسات هماهنگی نباشد، مردم با چه مشکلاتی روبه‌رو می‌شوند؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

با پدر یا مادر یا یکی از بستگان و آشنایان خود که در یکی از مؤسسات کار می‌کند، گفت‌وگو کنید. سؤال‌های زیر را با او درمیان بگذارید؛ از نتیجه گفت‌وگو گزارشی تهیه کنید و به کلاس ارائه دهید.

۱– مؤسسه‌ای که در آن کار می‌کنید، چه اهدافی دارد؟

۲– این مؤسسه با کدام مؤسسات دیگر ارتباط نزدیک دارد؟ نمونه‌ای از روابط متقابل آن‌ها را بیان کنید.

۳– اگر مؤسسه شما با مؤسساتی که با آن‌ها در ارتباط است، هماهنگی لازم را نداشته باشد، با چه مشکلاتی روبه‌رو می‌شود؟

چرا به حکومت نیاز داریم؟

مقایسه کنید

در درس های گذشته، جامعه را با بدن انسان مقایسه کردید و دیدید که در بدن انسان، مغز هماهنگی لازم را میان اعضا برقرار می سازد. آیا می دانید مغز چگونه این هماهنگی را ایجاد می کند؟ همان طور که می دانید، در یک جامعه، مؤسسات زمانی می توانند نیازهای مردم را برطرف کنند که در ارتباط های متقابل خود با یک دیگر، هماهنگی لازم را داشته باشند. به نظر شما، نظم و هماهنگی میان مؤسسات جامعه، به چه وسیله ای برقرار می شود؟

جامعه از تعدادی خانواده تشکیل شده است که نیازهای خود را از طریق مؤسسات رفع می کنند. جامعه همانند یک کشتی است و اعضای همین خانواده ها بخش های متفاوت آن را اداره می کنند؛ عده ای در موتورخانه، برخی در بخش بی سیم، تعدادی در سالن غذاخوری کشتی کار می کنند و ...

در یک کشتی ناخدا در تلاش است که بخش های گوناگون با هماهنگی کامل وظایف خود را انجام دهند، نیازهای مسافران به موقع برطرف شود و از همه مهم تر، کشتی مسیر خود را به سلامت طی کند. جامعه نیز قلمرو مشترکی دارد که مسئولیت

حفاظت و هدایت آن برعهده حکومت است. جامعه نیازمند حکومتی است که مسئولیت برقراری عدالت، نظم و هماهنگی در میان بخش‌های مختلف یک جامعه را بر عهده بگیرد و امنیت مردم را در برابر متجاوزان و جنایتکاران داخلی و خارجی حفظ کند.^۱ همان‌گونه که هر انسانی برای ادامه زندگی به مغز نیاز دارد و همه اعضای بدن او از مغز فرمان می‌گیرند و به همین علت به صورت هماهنگ و متعادل فعالیت می‌کنند، هر جامعه‌ای برای ادامه حیات نیاز به مرجع واحدی دارد تا همه مؤسسات از آن فرمان بگیرند. این مطلب فطرتاً مورد قبول هر انسانی است.

از دیر باز، اجتماعات انسان‌ها متوجه این نیاز مهم شده‌اند و به تشکیل حکومت‌های کوچک و بزرگ اقدام کرده‌اند. نیاز جامعه به حکومت، نیازی اساسی است و در طول تاریخ، هیچ اجتماعی مشاهده نشده است که بدون حکومت بتواند به زندگی ادامه دهد. همه جوامع به حکومت نیازمندند و اگر در جامعه‌ای حکومت نباشد، کار همه بخش‌ها مختل می‌شود و مردم قادر نخواهند بود نیازهای روزمره خود را برطرف کنند.

فکر کنید و پاسخ دهید

جامعه‌ای را تصور کنید که در آن حکومت وجود نداشته باشد. این جامعه

با چه مشکلاتی روبه‌رو خواهد شد؟

به هر حال در یک جامعه باید سازمانی باشد که بر کار همه مؤسسات نظارت کند و به آن‌ها فرمان دهد تا کارهای خود را به موقع انجام دهند و نیازهای مردم را رفع کنند. همان‌طور که هر مؤسسه‌ای از سوی مردم مأمور است که نیاز خاصی را برطرف کند، حکومت نیز به نمایندگی از طرف مردم وظیفه دارد که میان مؤسسات یک جامعه هماهنگی ایجاد کند، مانع تجاوز اشخاص به مال، جان و ناموس مردم شود، اگر کشوری قصد تجاوز

۱- سوره حدید، آیه ۲۵. این آیه شریفه در ابتدای فصل ص ۲ آورده شده است.

داشت با کمک مردم به مقابله با آن پردازد و از مردم حمایت و حفاظت کند. در واقع، حکومت متعلق به مردم است، مردم را اداره و هدایت می‌کند و آن‌ها را از آسیب‌ها و خطرهای داخلی و خارجی در امان نگه می‌دارد.

وظایف حکومت

- اگرچه حکومت‌ها در جوامع گوناگون یکسان نیستند اما وظایفی مشابه برعهده دارند که در این جا به بعضی از آن‌ها اشاره می‌کنیم.
- وضع قانون و مقررات برای ایجاد هماهنگی بین مؤسّسات مختلف در جامعه؛
  - تعیین مسئولان برای اجرای قوانین؛
  - نظارت بر اجرای قانون و جلوگیری از قانون‌شکنی؛
  - حفظ و ترویج ارزش‌های دینی و ملی از راه‌های مختلف؛ مانند آموزش در مدارس، رسانه‌های گروهی و قوانین حکومتی.

گفت و گو کنید

علاوه بر موارد گفته شده در درس، حکومت نسبت به مردم چه وظایف دیگری دارد؟
در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

وظایف یاد شده برعهده همه حکومت‌هاست. با این حال ممکن است بعضی از حکومت‌ها به خوبی از عهده وظایف خود برنایند. البته یک حکومت اسلامی وظایف دیگری نیز دارد که سایر حکومت‌ها نمی‌توانند یا نمی‌خواهند آن‌ها را انجام دهند. در درس حکومت اسلامی با برخی از این وظایف آشنا خواهید شد.

همان‌طور که گفتیم، بشر هیچ‌گاه تردید نداشته که حکومت و قانون برای اداره جامعه لازم است اما این سؤال همیشه مطرح بوده است که چه کسانی شایستگی حکومت کردن را دارند، کدام قانون باید بر جامعه حکم فرما شود و این قانون را چه کسی باید وضع کند.

خلاصه کنید

— جامعه به حکومتی نیازمند است که مسئولیت برقراری نظم و هماهنگی در میان مؤسسه‌ها و بخش‌های مختلف را برعهده بگیرد.

.....

.....

.....

پرستش‌های نمونه

۱— در یک جامعه، وظایف مؤسسات گوناگون به چه وسیله‌ای هماهنگ می‌شود؟ چگونه؟

۲— آیا جامعه بدون حکومت می‌تواند به زندگی خود ادامه دهد؟ چرا؟

۳— اگر فرد یا افرادی را ببینید که در کارهای گروهی به توصیه‌های رهبر گروه عمل نمی‌کنند، با توجه به مثال «کشتی» در این درس، برای آگاه ساختن آنان چه دلایلی را مطرح می‌کنید؟

۴— دو وظیفه از وظایف همه حکومت‌ها را نام ببرید.

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

۱— مدرسه‌ای را توصیف کنید که مدیر نداشته باشد.

۲— با مراجعه به فصل چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دربارهٔ موارد زیر اصولی را پیدا کنید.

الف. نظارت دولت بر سلامت اخلاقی جامعه؛

ب. نظارت دولت بر کار مؤسسات جامعه.

چرا به قانون نیاز داریم؟

گفت و گو کنید

پیش از این گفتیم که حکومت، هماهنگی لازم را در میان مؤسسات و سازمان‌های جامعه به وجود می‌آورد. این هماهنگی سبب می‌شود که مؤسسه‌ها وظایف خود را بهتر انجام دهند. در این جا سؤالی اساسی مطرح می‌شود: حکومت این هماهنگی را به چه وسیله‌ای به وجود می‌آورد؟ در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

اعضای مدرسه به عنوان یک گروه به یک‌دیگر وابسته‌اند؛ یک واحد را تشکیل می‌دهند و هدف‌های مشترک زیادی دارند که مهم‌ترین آن‌ها تعلیم و تربیت است. برای این که مدرسه بتواند به این هدف مهم دست یابد، هر یک از اعضای آن از یک سو باید رفتارهای خاصی را انجام دهد و وظایف خاصی را برعهده گیرد و از سوی دیگر نباید بعضی رفتارها را انجام دهد؛ مثلاً، معلم باید مطابق مقررات خاصی تدریس کند، مربی پرورشی باید مطابق مقررات خاصی به فعالیت‌های پرورشی بپردازد و مدیر مدرسه نیز باید براساس قانون وظایفی را انجام دهد. به نظر شما کسانی که نقش‌های معلمی، مربی پرورشی و مدیریت مدرسه را برعهده دارند، چه رفتارهایی را نباید انجام دهند؟ چند نمونه بیاورید. آیا تا به حال به این نکته فکر کرده‌اید که چه عاملی این وظایف را هماهنگ می‌سازد؟ اگر از مدیر یا معلم خود پرسید، پاسخ می‌دهد که ما مطابق مقررات و قوانین مختلف که به صورت بخشنامه به مدرسه ارسال شده است، بین خود هماهنگی به وجود می‌آوریم.

حال به جای معلم، مدیر، معاون و...، مؤسسه‌های مختلف جامعه را در نظر بگیرید. حکومت برای هماهنگ کردن کارهای مختلف مؤسسات، قوانینی را به وجود می‌آورد و به وسیله این قوانین، روابط میان مؤسسات را تنظیم می‌کند. قبل از این که نمونه‌هایی از این وظیفه حکومت را ذکر کنیم، مفهوم قانون و اهمیت آن را در زندگی توضیح می‌دهیم.

شما نه تنها در مدرسه بلکه در خانواده، گروه دوستان، گروه‌های ورزشی و به طور کلی در زندگی روزانه خود با «باید»ها و «نباید»های فراوانی روبه‌رو هستید. از هنگام صبح که از خواب برمی‌خیزید و نماز صبح را به جا می‌آورید تا شب که به رختخواب می‌روید، از قواعد بسیاری پیروی می‌کنید. به این «باید»ها و «نباید»های روزمره که به رفتار ما جهت می‌دهند، «هنجار» می‌گویند. بعضی از این هنجارها براساس دستورات دینی است؛ مثلاً، همه افراد جامعه اسلامی وظیفه دارند عفت عمومی را رعایت کنند.

۱- عنوان بخشی از بعضی درس‌ها به انتخاب شما تعیین می‌شود. بهتر است این کار را به صورت گروهی انجام دهید.

برخی از هنجارها به تدریج در زندگی اجتماعی انسان‌ها به وجود آمده و در جامعه تثبیت شده‌اند؛ مثلاً، اکثر اعضای جامعه ما در روز سه وعده غذا می‌خورند، یک جور لباس می‌پوشند، یک جور احوال‌پرسی می‌کنند و امثال این‌ها.

نوع دیگری از هنجار وجود دارد که توسط حکومت به وجود می‌آید؛ یعنی حکومت از طریق مجلس قانون‌گذاری یا از راه‌های دیگر، «باید»ها و «نباید»هایی را تعیین می‌کند و آن‌ها را برای رعایت و اجرا به افراد جامعه و مؤسّسات مختلف ابلاغ می‌نماید. به این نوع هنجارها، «قانون» گفته می‌شود.

اهمیت قانون

گاهی افراد از بعضی قوانین و مقررات خسته می‌شوند و آن‌ها را دست و پاگیر می‌دانند و حتی ممکن است فکر کنند که این قوانین مانع آزادی آن‌ها هستند.

شما در مدرسه با قوانین بسیاری روبه‌رو هستید؛ برای مثال،

— باید سر ساعت در مدرسه حاضر شوید؛

— هنگامی که در کلاس نشسته‌اید، حتماً به معلم توجه کنید؛

— بدون اجازه از کلاس خارج نشوید؛

— و ...

ممکن است فکر کنید که این قوانین برای شما مشکلاتی به دنبال دارند و اگر این قبیل قوانین و مقررات نبودند، خیلی راحت‌تر بودید.

فکر کنید و پاسخ دهید

تصوّر کنید که هیچ قانونی بر جامعه حاکم نیست. در چنین حالتی ممکن است شما با صحنه‌های ناخوشایند بسیاری روبه‌رو شوید؛ مثلاً:

— صبح که برای خرید نان از خانه خارج می‌شوید، ناگهان یک موتورسوار

در پیاده‌رو به سرعت از مقابل شما عبور می‌کند؛
– مشاهده کنید که هنوز زباله‌ها را نبرده‌اند؛
– وقتی به ناوایی می‌رسید، ببینید که نانوا پخت نان را شروع نکرده است؛
– چه بسا در راه برگشت به خانه، کسی به شما اهانت کند، شما را مورد
ضرب و شتم قرار دهد یا حتی پول شما را به زور بگیرد؛
– و....

• چند نمونه از صحنه‌های ناخوشایند دیگری را که ممکن است با آن‌ها
روبه‌رو شوید، بیان کنید.

- آیا شما می‌توانید در چنین جامعه‌ای زندگی کنید؟
- در چنین جامعه‌ای، آیا از فردای خود مطمئن هستید؟
- در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

آیا وجود قانون به تنهایی برای ایجاد نظم و هماهنگی در جامعه کافی است؟

با انجام دادن این فعالیت به خوبی متوجه می‌شوید که جامعه بدون قانون به مشکلات جدی دچار می‌شود و از نظم و هماهنگی و امنیت محروم می‌ماند؛ بنابراین باید قوانین و مقرراتی وجود داشته باشد و افرادی نیز باشند که این قوانین را اعمال کنند و بر اجرای آن‌ها نظارت داشته باشند. هم‌چنان که گفتیم، این سه مورد از وظایف حکومت است. می‌دانیم که در طول تاریخ در همه جوامع، قوانینی وجود داشته است. جامعه بدون قانون مدت زیادی دوام نمی‌آورد و دیر یا زود از هم می‌پاشد؛ به همین دلیل، مردم از ابتدا برای رفتارهای خود در جامعه، مقرراتی وضع کرده‌اند.

قانون و هماهنگی مؤسّسات

حکومت با وضع قوانین و مقررات مختلف، بین فعالیت‌های گوناگون مؤسّسات جامعه نظم و هماهنگی به وجود می‌آورد؛ برای مثال، نظام جدید متوسطه را که بسیاری از شما در سال آینده وارد آن می‌شوید، در نظر بگیرید. برای اجرای این کار، حکومت، مؤسّسات و وزارت‌خانه‌های دیگر مانند وزارت کار و امور اجتماعی را نیز مأمور کرده است که با وزارت آموزش و پرورش همکاری کنند. اگر شما قدری فکر کنید، نمونه‌های دیگری از همکاری مؤسّسات را پیدا می‌کنید.

باید بدانید که قانون علاوه بر هماهنگ ساختن مؤسّسات یک جامعه، کارکردهای دیگری نیز دارد که به چند نمونه از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

— قانون، روابط بین مردم و مؤسّسات مختلف را تنظیم می‌کند و مشخص می‌سازد که مؤسّسات در مقابل مردم چه وظیفه‌ای دارند و مردم در برابر مؤسّسه‌ها دارای چه وظایفی هستند.

— به درگیری‌ها و منازعات میان مردم و گروه‌ها رسیدگی می‌کند.

— از حقوق محرومان در مقابل ستمگران و زورگویان دفاع می‌کند.

آیا شما می‌توانید نمونه‌های دیگری از نتایج وجود قانون در جامعه را بیان کنید؟

کدام قانون؟

در درس‌های گذشته دانستیم که زندگی اجتماعی انسان نیازمند حکومت، قانون و برنامه است. این قانون و برنامه باید به گونه‌ای باشد که در آن هم به نیازهای مادی و غیرمادی انسان پاسخ مناسب داده شود و هم به نیازهای فردی و اجتماعی او. پاسخی که او را به کمال و سعادت برساند. اما اینک این سؤال مطرح می‌شود که آیا انسان به تنهایی می‌تواند با عقل و تدبیر خویش برنامه دقیق و کاملی برای خود تنظیم کند؟ آیا او از همه نیازهای خویش کاملاً آگاه است؟

گرچه انسان از راه تفکر و اندیشه‌ورزی می‌تواند به بخشی از نیازهای خود پاسخ دهد اما تنها خداوند حکیم است که از همه اسرار آفرینش انسان و جهان هستی اطلاع دارد و عوامل کمال و سقوط او را می‌داند و به همین دلیل تنها اوست که می‌تواند چنین برنامه‌ای را تنظیم و تدوین کند، برنامه‌ای که در بردارنده کمال و سعادت او در هر دو جهان است. دین همان برنامه زندگی مادی و معنوی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی انسان‌هاست. این برنامه برای رسیدن انسان به کمال و سعادت حقیقی، قوانین و دستوراتی ارائه کرده است.

بنابراین قانون و حکومتی می‌تواند جامعه را به سمت ایجاد عدالت و رفع نیازهای مادی و معنوی انسان هدایت کند و به پیش‌برد که منشاء الهی داشته باشد و از دین سرچشمه بگیرد.

خلاصه کنید

— هنجارها «باید»ها و «نباید»هایی هستند که به رفتار ما جهت می دهند.

.....

.....

.....

پرسش های نمونه

- ۱- هنجار چیست؟ دو نمونه از هنجارهای اجتماعی را نام ببرید.
- ۲- قانون را تعریف کنید.
- ۳- چند نمونه از قوانین و مقرراتی را که در مدرسه رعایت می کنید، توضیح دهید.
- ۴- آیا انسان می تواند بدون قانون زندگی کند؟ چرا؟
- ۵- حکومت به چه وسیله ای میان مؤسّسات مختلف هماهنگی ایجاد می کند؟
- ۶- کدام قانون می تواند انسان را به کمال و سعادت حقیقی برساند؟ چرا؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

۱- شما در این درس با سه نوع هنجار آشنا شدید. درباره آن ها فکر کنید و نمونه هایی از هنجارهایی را که در مدرسه رعایت می کنید، در جدول زیر بنویسید.

هنجارهایی که از اعتقادات اسلامی شما به وجود آمده اند.	هنجارهایی که به تدریج در جامعه به وجود آمده اند.	هنجارهایی که جزء قوانین مدرسه هستند.
..... ۱-	..... ۱-	..... ۱-
..... ۲-	..... ۲-	..... ۲-
..... ۳-	..... ۳-	..... ۳-

۲- سه نمونه از قوانین مربوط به محیط های اجتماعی مدرسه، خانواده و جامعه را انتخاب کنید و در این باره تحقیق کنید که چگونه با عمل کردن به آن ها می توان با انحرافات و تخلفات مقابله کرد.

۳- آیه ای که در ابتدای فصل به آن اشاره شده است چه ارتباطی با مطالب فصل دارد؟ استدلال کنید.

فصل دوم

حکومت
ما

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا
به راستی خداوند به شما فرمان می دهد که امانت ها را به صاحبانش بدهید
وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ
و هرگاه بین مردم حکم و داوری می کنید، عادلانه حکم کنید.

(نساء ۵۸)

در فصل گذشته آموختید که جامعه بدون حکومت نمی تواند پایدار بماند. در هریک از جوامع بشری، حکومتی وجود دارد که جامعه را اداره می کند و باعث حفظ و بقای آن می شود.

حکومت کشور ما، جمهوری اسلامی است که به قیمت خون هزاران شهید به دست آمده است. این حکومت، انسان را به یاد روزهای فراموش نشدنی انقلاب اسلامی مردم مسلمان ایران می اندازد. در روزهای پرشکوه قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، مردان، زنان، پیر و جوان همه یک پارچه و یک صدا در خیابان ها و کوچه ها فریاد می زدند: «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی». روزهای بسیار زیبایی بود. آن چه بیش از هر چیز دیگر آن روزها را زیبا می کرد، مشارکت فعالانه نوجوانان هم سن و سال شما در مبارزه با طاغوت بود.

نام روز سیزده آبان را حتماً زیاد شنیده اید. سیزده آبان روز شماسست؛ روزی که نوجوانان و جوانان با شجاعت و ایمانی شکست ناپذیر در صحنه انقلاب اسلامی ظاهر شدند و ضربات مهلکی به پیگر حکومت طاغوت زدند. آن ها در پیروزی انقلاب اسلامی نقش به سزایی داشتند و برای ایجاد حکومت جمهوری اسلامی وظیفه خود را انجام دادند. اکنون نیز شما باید خود را برای پاسداری از این حکومت آماده کنید.

- در پایان این فصل، شما می توانید:
- ۱- عوامل مؤثر بر تنوع حکومت ها را تشخیص دهید.
  - ۲- ویژگی های حکومت الهی را برشمرد.
  - ۳- مشخصات اصلی حکومت جمهوری اسلامی ایران را شرح دهید.
  - ۴- نقش مجلس شورای اسلامی را در اداره امور جامعه توضیح دهید.
  - ۵- وظایف دولت را در رفع نیازهای مردم بیان کنید.
  - ۶- وظایف قوه قضاییه را در برقراری عدالت در جامعه بیان کنید.
  - ۷- نقش رهبر جمهوری اسلامی ایران را در اداره جامعه اسلامی توضیح دهید.
  - ۸- تفاوت اساسی رهبری در جامعه اسلامی را با انواع دیگر رهبری تشخیص دهید.

حکومت ما چه ویژگی‌هایی دارد؟

گفت و گو کنید

مردم هر سرزمین، برای زندگی کردن روش‌های خاصی دارند. آن‌ها اگرچه ممکن است در بعضی موارد عقیده یا سلیقهٔ مشترکی داشته باشند اما در بسیاری موارد، متفاوت با یک‌دیگر زندگی می‌کنند. یکی از این تفاوت‌ها آن است که مردم کشورهای مختلف حکومت‌های گوناگونی را تجربه می‌کنند. انواع متعدّد و متنوعی از حکومت در سراسر جهان وجود دارد. چه عواملی موجب تعدّد و تنوع حکومت در کشورهای مختلف جهان شده است؟ در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

گفته شد که انسان‌ها موجوداتی متفکر و انتخابگر آفریده شده‌اند و برای ادارهٔ زندگی اجتماعی خود ممکن است روش‌ها، قوانین و حکومت‌های متفاوتی را انتخاب کنند. تفاوت در حکومت‌ها به تفاوت در دین، فرهنگ و تاریخ هر کشور بستگی دارد. یکی از مهم‌ترین ملاک‌های طبقه‌بندی حکومت‌ها، میزان توجه آن‌ها به قوانین الهی است. بر این اساس در یک حکومت الهی، فرد یا گروهی به نمایندگی از طرف مردم طبق دستورات و قوانین خداوند بر آنان حکومت می‌کند. در این نوع حکومت، فرد یا گروه حاکم بر مردم نه بر اساس تشخیص خود بلکه بر پایهٔ دستورات الهی، تعالیم پیامبران و اولیای خدا عمل می‌کند. در حکومت الهی، هدف اصلی رشد و سعادت مردم است.

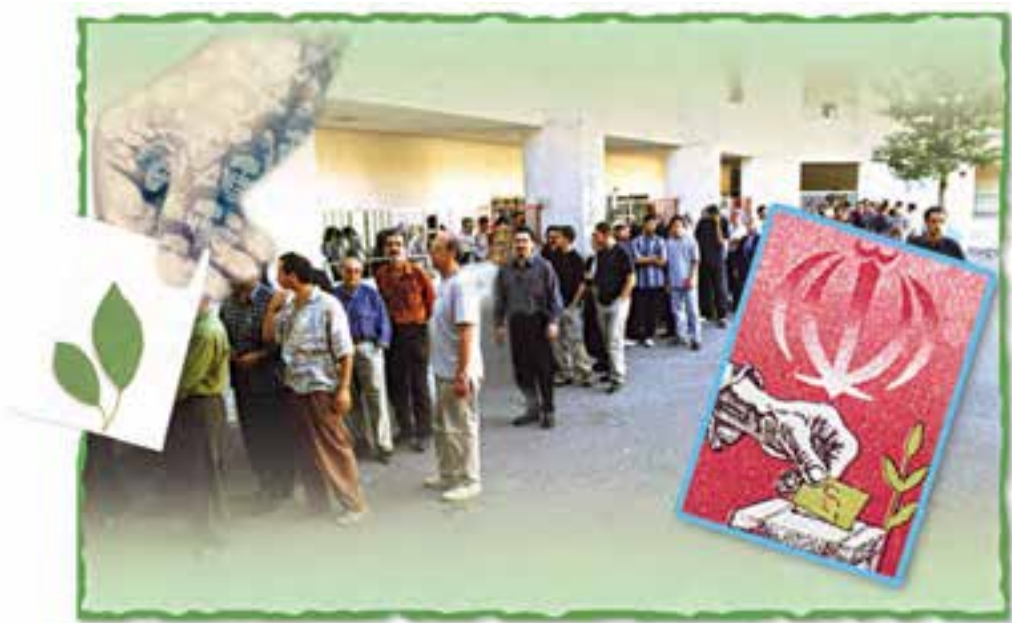

دلیل بیاورید

درباره سؤال‌های زیر در کلاس گفت و گو کنید.
حکومت ایران چه نوع حکومتی است؟

آیا مردم حکومت ما را انتخاب کرده‌اند؟

تاریخ کشور ما نشان می‌دهد که از گذشته‌های دور همواره شاهان بر جان و مال مردم تسلط داشته‌اند و قانون نیز همان اراده شاهان بوده است. پس از گذشت سالیان دراز، سرانجام مردم دریافتند حکومتی که در آن یک نفر بر همه مسلط باشد و همه را به اطاعت از خود وادار کند، حکومت خودکامه‌ای است و باعث گمراهی می‌شود. از این رو، در سال ۱۳۵۷ علیه حکومت ظالم و ستمگر شاهنشاهی انقلاب کردند و به رهبر و راهنمایی عادل - که راه خدا را تشخیص می‌داد - روی آوردند و با او پیمان بستند که همیشه به راه خدا بروند. پس به پای صندوق‌های رأی رفتند و به حکومت جمهوری اسلامی رأی دادند.

آیا می‌دانید چند درصد مردم به حکومت جمهوری اسلامی رأی مثبت دادند؟

حکومت ما الهی است

همان طور که می‌دانید، حکومت الهی حکومتی است که :
اولاً، قوانین آن بر اساس دستورات خداوند باشد و نمایندگان مردم قوانین مخالف دستورات الهی را تصویب نکنند.

ثانیاً، رهبری آن در دست فردی باشد که احکام و دستورات خداوند را به خوبی بداند تا بتواند راه الهی را تشخیص دهد، سیاستمدار باشد تا بتواند از منافع و حقوق مردم دفاع کند، با دشمنان مردم شجاعانه برخورد کند، بینش اجتماعی داشته باشد، به فکر مردم باشد و شرایط اجتماعی آن‌ها را درک کند، با تقوا باشد و با مردم به عدالت رفتار کند و ...

حکومت جمهوری اسلامی ایران نیز بر پایه این دو ویژگی استوار است :
اولاً، قانون اساسی^۱ - که مادر قوانین است و هیچ قانونی بر خلاف آن به تصویب نمی‌رسد - در کشور ما بر اساس احکام قرآن نوشته شده است. قوانینی نیز که در مجلس شورای اسلامی به تصویب می‌رسند، نباید با قوانین الهی و دستورات خداوند مخالف باشند.
ثانیاً، امام خمینی (ره) بنیان‌گذار این حکومت، شخصیتی روحانی، آگاه از دین

۱- قانون اساسی در هر کشور معمولاً پس از یک تحول عمیق اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی تدوین می‌شود. قانون اساسی، کلی‌ترین قانون هر کشور است که هدف نهایی و برنامه اصلی زندگی اجتماعی یک ملت را بیان می‌کند و راه و روش اداره کشور را معین می‌سازد.

اسلام و آشنا با امور مردم و جامعه خود بودند. ایشان به نمایندگی از طرف مردم، حکومت اسلامی را در کشور ما ایجاد کردند و مردم را از سلطه حکومت ظالمانه شاهنشاهی نجات دادند. اکنون نیز رهبری حکومت اسلامی در دست فقیهی است که از مسائل زمان آگاهی دارد. بر همین اساس، می‌گوییم که حکومت اسلامی ما از نوع ولایت فقیه است؛ یعنی، سرپرست آن، شخصیتی روحانی، مسلط به احکام دینی و مطلع از سیاست و اداره جامعه است.

ارکان حکومت ما چیست؟

حکومت ما، هم مردمی و هم اسلامی است - بر مبنای رأی مردم و هم بر اساس دستورات اسلام -؛ به همین دلیل آن را «جمهوری اسلامی» می‌نامند. ارکان حکومت جمهوری اسلامی ایران عبارت‌اند از:

۱- قوه مقننه: قوه مقننه وظیفه قانون‌گذاری را برعهده دارد. همه قوانین در مجلس شورای اسلامی به تصویب می‌رسند.

قوانینی که در مجلس تصویب می‌شوند، نباید با احکام اسلامی و قانون اساسی مخالفت داشته باشند. تشخیص دادن این امر به عهده شورای نگهبان است. بنابراین مصوبات مجلس شورای اسلامی بدون تأیید شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارند. شورای نگهبان از شش نفر فقیه منتخب رهبری و شش نفر حقوقدان با پیشنهاد رئیس قوه قضاییه و انتخاب مجلس شورای اسلامی تشکیل می‌شود. این شورا علاوه بر این که بر مصوبات مجلس شورای اسلامی نظارت دارد، در انتخابات مجلس، ریاست جمهوری و مجلس خبرگان نیز بر صلاحیت نامزدها و درست برگزار شدن انتخابات نظارت می‌کند. از دیگر وظایف مهم شورای نگهبان تفسیر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.

۲- قوه مجریه: این قوه مسئولیت اجرای قوانین را برعهده دارد و از دولت و سازمان‌هایی که تحت نظر دولت به اجرای قوانین می‌پردازند، تشکیل می‌شود. آن‌ها موظف‌اند که بر کار و فعالیت‌های همه مؤسسات کشور نظارت داشته باشند. رئیس قوه مجریه، «رئیس‌جمهور» است.

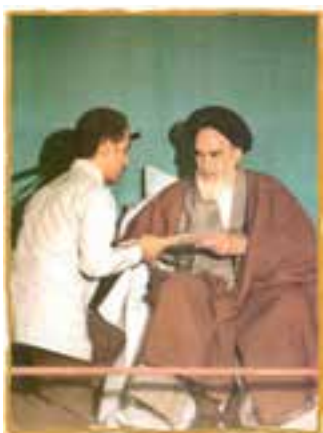
۳- **قوه قضائیه:** این قوه مسئولیت نظارت بر اجرای قوانین را برعهده دارد. از دیگر وظایف قوه قضائیه، رسیدگی به تخلفات و اختلافات موجود در جامعه است.

۴- **رهبری:** مهم ترین رکن حکومت اسلامی، رهبری آن است. رهبر حکومت اسلامی که فقیهی عادل و مطلع از امور زمان و سیاستمداری درستکار است، با اختیاراتی که قانون اساسی به او می دهد، به ترتیب زیر بر کار سه قوه مقننه، قضائیه و مجریه نظارت دارد.

– عزل و نصب فقهای شورای نگهبان (نظارت بر قوه مقننه)

– عزل و نصب رئیس قوه قضائیه (نظارت بر قوه قضائیه)

– امضای حکم ریاست جمهوری یا عزل وی (نظارت بر قوه مجریه).

رهبر هم چنین میان این سه قوه هماهنگی ایجاد می کند تا آن ها به خوبی بتوانند جامعه اسلامی را اداره و مشکلات آن را رفع کنند.

۵- **مجلس خبرگان^۱:** مجلس خبرگان از متخصصان امور دینی تشکیل شده و وظیفه آن، انتخاب رهبر و نیز تشخیص عدم صلاحیت رهبری براساس معیارهای قانون اساسی است. اعضای مجلس خبرگان را مردم انتخاب می کنند.

۱- البته این مجلس با «مجلس خبرگان» که در سال ۱۳۵۸ برای تهیه قانون اساسی تشکیل شد، تفاوت دارد. لازم به توضیح است که قانون اساسی توسط خبرگان منتخب مردم به تصویب رسید و در تاریخ ۱۳۵۸/۹/۱۲ برای تصویب نهایی به همه پرسی گذاشته شد. در این رأی گیری، ۹۹/۵ درصد مردم به قانون اساسی رأی مثبت دادند.

خلاصه کنید

— میزان توجه به قوانین الهی، از مهم ترین ملاک های طبقه بندی حکومت هاست.

.....

.....

.....

پرسش های نمونه

- ۱- تنوع حکومت ها به چه عواملی بستگی دارد؟
- ۲- حکومت الهی چه ویژگی هایی دارد؟
- ۳- چرا حکومت جمهوری اسلامی ایران از نوع حکومت الهی است؟
- ۴- ارکان اصلی حکومت جمهوری اسلامی را نام ببرید.
- ۵- رهبر حکومت جمهوری اسلامی چگونه بر کار قوای سه گانه نظارت

می کند؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

۱- با مراجعه به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، موارد زیر را پیدا کنید.

- الف. استقلال قوای سه گانه (مقننه، مجریه و قضاییه) به چه معناست؟
  - ب. چگونه در میان آن ها ارتباط و هماهنگی ایجاد می شود؟
- در این باره بررسی کنید و نتیجه را به کلاس ارائه دهید.

مجلس ما در حکومت چه نقشی دارد؟

گفت و گو کنید

در حکومت ما قوای سه‌گانهٔ مقننه، مجریه و قضاییه از یک‌دیگر مستقل‌اند؛ به طوری که هر یک وظیفهٔ مخصوص به خود را دارد. در عین حال، این سه قوه با نظارت رهبر به صورت هماهنگ عمل می‌کنند. در میان قوای سه‌گانه، مجلس شورای اسلامی که از نمایندگان مردم تشکیل می‌شود، وظیفهٔ قانون‌گذاری را برعهده دارد.

— آیا می‌دانید نمایندگان مجلس شورای اسلامی چگونه انتخاب می‌شوند؟

— منطقه‌ای که در آن زندگی می‌کنید، در مجلس شورای اسلامی چند نفر

نماینده دارد؟

— آیا این نماینده یا نمایندگان را می‌شناسید؟

— شما در چه سنی می‌توانید نمایندهٔ خود را انتخاب کنید؟

با کمی دقت در زندگی اجتماعی خود، متوجه می‌شوید که قوانین تصویب شده در مجلس شورای اسلامی همهٔ زندگی‌تان را فراگرفته است. شما در مدرسه‌ای تحصیل می‌کنید و معلمانی نیز به شما درس می‌دهند. هزینهٔ مورد نیاز برای ساختن مدرسه، استخدام معلمان و موارد مشابه آن‌ها به تصویب نمایندگان مجلس رسیده است.

از چاره‌هایی می‌توانیم کارها را با مشورت یک‌دیگر انجام دهیم؟^۱

مجلس شورای اسلامی از نمایندگان مردم تشکیل می‌شود. در کشور ما هر چهار سال یک‌بار، مردم پای صندوق‌های رأی می‌روند و نمایندگان خود را از میان «نامزد»‌های نمایندگی انتخاب می‌کنند. هر یک از نامزدهای انتخاباتی که صلاحیت آن‌ها به تأیید شورای نگهبان رسیده باشد و تعداد بیش‌تری رأی بیاورد، به‌عنوان نماینده مردم به مجلس شورای اسلامی راه پیدا می‌کند. انتخابات فرصتی است که مردم از طریق آن می‌توانند در تصمیمات مهمی که حکومت برای آن‌ها می‌گیرد، شرکت داشته باشند؛ به همین دلیل، با احساس مسئولیت بیش‌تری در انتخابات مشارکت می‌کنند.

نمایندگان مجلس برای این که بتوانند در مورد مسائل مملکتی بهتر تصمیم بگیرند، از میان خود افرادی را به‌عنوان «هیئت رئیسه» انتخاب می‌کنند. رئیس مجلس در رأس هیئت رئیسه است و وظیفه دارد جلسات مجلس را اداره کند.

۱- سوره شوری، آیه ۳۸؛ وَ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ؛ و آنان که دعوت پروردگار خویش را پاسخ می‌گویند و نماز را می‌گزارند و کارشان بر پایه مشورت با یک‌دیگر است و از آن‌ها روزی کرده‌ایم اتفاق می‌کند.

به نظر شما، چگونه می‌توانیم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی کشورمان مشارکت داشته باشیم؟

کار اصلی نمایندگان مردم در مجلس شورای اسلامی، مشورت کردن دربارهٔ مسائل مختلف و وضع قوانین است. آن‌ها برای مشورت بهتر گروه‌های گوناگونی را تشکیل داده‌اند و هر یک از نمایندگان در یکی از این گروه‌ها عضویت دارد. این گروه‌ها «کمیسیون» نام دارند و کمیسیون اجتماعی، امنیت ملی و سیاست خارجی، فرهنگی و آموزش و تحقیقات از جمله آن‌ها هستند؛ برای مثال، کمیسیون آموزش و تحقیقات به بحث دربارهٔ قوانین و مسائل مربوط به دانش‌آموزان، معلمان و وزارت آموزش و پرورش می‌پردازد.

هر پیشنهادی که قرار باشد به صورت قانون دربیاید، در مرحلهٔ اول در یکی از کمیسیون‌های مجلس به بحث و مشورت گذاشته می‌شود. پس از این که اعضای کمیسیون در مورد آن بحث کردند و اصلاحات لازم را انجام دادند، برای بحث نهایی در جلسهٔ علنی مجلس که اکثریت نمایندگان در آن حضور دارند، مطرح می‌شود و موافقان و مخالفان در مورد آن آزادانه صحبت می‌کنند. سپس به رأی گذاشته می‌شود و اگر اکثریت نمایندگان به آن رأی مثبت دهند، مجلس آن را تصویب می‌کند. کلیهٔ مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به شورای نگهبان فرستاده شود. شورای نگهبان موظف است آن را از نظر عدم

مخالفت با موازین اسلامی و قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مخالف تشخیص دهد برای تجدید نظر به مجلس شورای اسلامی بازگرداند. پس از اصلاح و تصویب مجلس و تأیید شورای نگهبان، رئیس مجلس آن را برای اجرا به قوه مجریه یا قضاییه ابلاغ می‌نماید.

وظایف و اختیارات مجلس

برای آشنایی با قوه مقننه لازم است بدانیم که مجلس «چه باید بکند»؛ یعنی، چه وظایفی دارد و نیز «چه می‌تواند بکند»؛ یعنی، چه اختیاراتی دارد. بعضی از وظایف و اختیارات مجلس عبارت‌اند از:

قانون‌گذاری: وظیفه اصلی مجلس، وضع قوانین است. مجلس از طریق تهیه و تنظیم قوانین در زندگی مردم نقش مهمی دارد. حکومت نیز با اجرای قوانین، نیازهای مختلف مردم و مؤسسات و سازمان‌ها را رفع می‌کند.

تصویب قوانین در زندگی مردم اهمیت فراوانی دارد اما توانایی‌های مجلس تنها به وضع قوانین محدود نمی‌شود. مجلس می‌تواند کارهای دیگری نیز از طرف مردم و برای مردم انجام دهد؛ از جمله:

— **دادن رأی اعتماد به وزیران:** رئیس جمهور پس از این که از طرف مردم انتخاب شد، موظف است وزیران مورد نظر خود را به نمایندگان مجلس معرفی کند. پس از آن، هر یک از وزیران خود را معرفی می‌کند و نمایندگان در مورد صلاحیت او برای مسئولیت وزارت اظهار نظر می‌نمایند. در پایان نیز برای هر یک از آنان رأی‌گیری می‌شود. اگر بیش‌تر نمایندگان به وزیر معرفی شده رأی اعتماد دهند، او به‌عنوان وزیر منصوب می‌شود.

— **سؤال کردن از رئیس جمهور و وزیران:** نمایندگان مجلس می‌توانند درباره عملکرد رئیس جمهور و هر یک از وزیران از آن‌ها سؤال کنند. رئیس جمهور یا وزیری که از او سؤال شده است، باید در مجلس حاضر شود و به سؤال نمایندگان پاسخ دهد.

— **استیضاح:** استیضاح به معنی توضیح خواستن است و با سؤال کردن تفاوت دارد. در استیضاح، پس از آن که وزیر استیضاح شده در مجلس حاضر شد و در مورد

مسئله مورد نظر مجلس توضیح داد، باید از مجلس مجدداً رأی اعتماد بگیرد.

— **تحقیق و بررسی:** مجلس این اختیار را دارد که در مورد مسائل مهم کشور تحقیق و بررسی کند و برای رسیدگی به مشکلات سازمان‌ها و شکایت‌های مردم هیئت‌هایی را تشکیل دهد. همه مسئولان اجرایی در ادارات موظف‌اند به پرسش‌های هیئت‌های رسیدگی مجلس پاسخ مناسب دهند و با آنان همکاری کنند. این هیئت‌ها در مورد نحوه اجرای قوانین تحقیق می‌کنند. آن‌ها می‌خواهند بدانند آیا قوانینی که در مجلس تصویب می‌گردند به خوبی اجرا می‌شوند یا در اجرای آن‌ها نواقصی وجود دارد.

— **رسیدگی به شکایات مردم:** اگر مردم از ادارات و سازمان‌های اجرایی یا دستگاه‌های قضایی مانند دادگاه‌ها و دادرها شکایت داشته باشند، می‌توانند آن را با نمایندگان خود در میان بگذارند. مجلس نیز موظف است به این شکایت‌ها رسیدگی کند و از سازمان‌ها توضیح بخواهد و نتیجه را اعلام کند.

چنان که گفتیم، مهم‌ترین وظیفه مجلس، قانون‌گذاری است.

قانون‌گذاری در زندگی مردم چه نقشی دارد؟

به نظر شما آیا برای به انجام رسیدن همه کارهای کشور، تنها تصویب قانون کافی است؟

مردم یک جامعه برای تشکیل یک مجلس قوی و توانا چه کارهایی می‌توانند انجام دهند؟

در این باره در کلاس گفت و گو کنید.

خلاصه کنید

– مجلس شورای اسلامی وظیفهٔ قانون گذاری را برعهده دارد.

.....

.....

.....

پرسش‌های نمونه

- ۱ – وظیفهٔ اصلی مجلس شورای اسلامی چیست؟
- ۲ – رئیس مجلس چه وظیفه‌ای بر عهده دارد؟
- ۳ – تفاوت سؤال و استیضاح را توضیح دهید.
- ۴ – کمیسیون‌های مجلس شورای اسلامی چه وظیفه‌ای بر عهده دارند؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

۱ – با توجه به سؤال‌های زیر، در طول هفته روزنامه‌ها را مطالعه کنید و به اخبار صدا و سیما گوش دهید. از اطلاعاتی که به دست می‌آورید، گزارشی تهیه و در کلاس ارائه کنید.

الف. چه قوانینی در مجلس شورای اسلامی از تصویب نمایندگان گذشته است؟

ب. تصویب این قوانین در زندگی مردم چه نتایجی خواهد داشت؟

۲ – با برگزاری انتخابات و اخذ رأی، نمایندهٔ کلاس خود را انتخاب کنید. برای

این کار می‌توانید با همکاری یک دیگر و راهنمایی معلم خود اقدامات زیر را انجام دهید.

الف. اصول و مقررات برگزاری انتخابات را معین کنید (وظایف

انتخاب کننده و انتخاب شونده).

ب. از میان خود سه نفر را به عنوان ناظر و مجری انتخابات تعیین کنید.
پ. چند نفر به عنوان نامزد نمایندگی کلاس ثبت نام کنند.
ت. انتخابات را برگزار کنید.
ث. ناظران انتخابات رأی‌ها را بشمرند و تعداد رأی هر کدام از نامزدها را اعلام کنند.

ج. کسی که بیش‌ترین رأی را آورده است، به عنوان نماینده کلاس معرفی شود.

۳- در قانون اساسی دو نوع شورا پیش‌بینی شده است:
- شوراهایی که برای هدایت و جهت‌دهی کشور تصمیم‌گیری می‌کنند؛ مانند مجلس شورای اسلامی.
- شوراهایی که نقش نظارتی در سطح محدودتری دارند؛ مانند شوراهای شهر و روستا.

با استفاده از منابع (قانون اساسی، روزنامه، دعوت از اعضای شورا، بازدید و گفت‌وگو با اعضای شورا و ...) درباره موارد زیر اطلاعاتی به دست آورید.

الف. علت تشکیل شوراهای شهر و روستا چیست؟
ب. مهم‌ترین برنامه‌های در دست بررسی شورای منطقه محل سکونت شما چیست؟

پ. این برنامه‌ها چه نیازهایی از مردم منطقه را تأمین می‌کنند؟
ت. ما دانش‌آموزان چگونه می‌توانیم با این شورا همکاری کنیم؟

دولت ما در حکومت چه نقشی دارد؟

گفت و گو کنید

در میان قوای سه گانه، قوه مجریه که از دولت و سازمان های تحت نظر دولت تشکیل می شود، وظیفه اجرای قوانین را برعهده دارد. رئیس جمهور، رئیس دولت یا قوه مجریه است و پس از مقام رهبری، عالی ترین مقام رسمی کشور می باشد. آیا می دانید رئیس جمهور چگونه انتخاب می شود؟ آخرین انتخابات ریاست جمهوری در چه تاریخی برگزار شد؟ این انتخابات چندمین دوره انتخابات ریاست جمهوری بود؟ در این انتخابات، چند نفر نامزد ریاست جمهوری بودند و از میان آن ها مردم چه کسی را انتخاب کردند؟

نام رئیس جمهور همیشه در اخبار شنیده می شود و تصویر او را می توان در تلویزیون و روزنامه ها و مجلات دید. سخنان رئیس جمهور را عده کثیری از روزنامه نگاران و سیاستمداران تفسیر می کنند. مردم هم علاقه مندند که به مناسبت های مختلف با رئیس جمهور خود دیدار کنند و از نظریات او آگاه شوند.

دولت از چند وزارت خانه و سازمان تشکیل می شود. آن ها کارهای مختلفی برای مردم انجام می دهند و رئیس جمهور بر کارهایشان نظارت دارد. به عبارت دیگر، وظیفه دولت و سازمان های تحت نظر آن اجرای قوانینی است که قوه مقننه وضع کرده است.

رئیس‌جمهور

رئیس‌جمهور برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شود^۱ و انتخاب مجدد او به صورت متوالی، تنها برای یک دوره بلامانع است.

وظایف رئیس‌جمهور

رئیس‌جمهور وظایف متعددی بر عهده دارد و در انجام این وظایف در برابر ملت، رهبر و مجلس شورای اسلامی مسئول است. وی برای هماهنگ کردن سازمان‌ها تلاش بسیار می‌کند. هم‌چنین اوقات بسیاری را برای رسیدگی به شکایات مردم و شنیدن پیشنهادهای و اعتراض‌های آنان صرف می‌کند. به‌طور کلی، وظایف رئیس‌جمهور بسیار سنگین است و کسی که این مسئولیت را می‌پذیرد، باید زحمات زیادی را تحمل کند. ما در این جا به برخی از مهم‌ترین وظایف رئیس‌جمهور اشاره می‌کنیم.

— ریاست قوه مجریه: رئیس‌جمهور پس از این که از طرف مردم برگزیده شد، موظف است ظرف مدت کوتاهی هیئت دولت را (که از وزیران تشکیل شده است) برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس شورای اسلامی معرفی کند.

۱- مردم کشور ما پس از تصویب قانون اساسی در سال ۱۳۵۸، برای اولین بار به پای صندوق‌های رأی رفتند و از میان چند نامزد انتخاباتی، رئیس‌جمهور خود را انتخاب کردند.

— اجرای قانون اساسی: مطابق قانون اساسی، رئیس‌جمهور مسئول اجرای قانون اساسی است. اگر در سازمان یا وزارت‌خانه‌ای برخلاف قانون اساسی عمل شود، رئیس‌جمهور از مسئول آن وزارت‌خانه درخواست می‌کند که علت را توضیح دهد.

— تعیین نماینده ویژه: رئیس‌جمهور در مواقع ضروری برای پی‌گیری کارها نماینده یا نمایندگانی را تعیین می‌کند. از جمله، زمانی که در اداره یا وزارت‌خانه‌ای مشکل خاصی پیش می‌آید یا به‌علت وقوع سیل، زلزله و... به منطقه‌ای خسارت وارد می‌شود، نماینده رئیس‌جمهور بررسی‌های لازم را انجام می‌دهد و برای حل مشکلات تصمیم‌گیری می‌کند.

— امضای توافق‌نامه‌های بین‌المللی: بین کشورهای جهان قراردادهای بسیاری در زمینه‌های اقتصادی، نظامی، فرهنگی و سیاسی بسته می‌شود. کلیه موافقت‌نامه‌ها و قراردادهایی که قرار است بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای دیگر بسته شود، پس از تصویب مجلس شورای اسلامی، به امضای رئیس‌جمهور یا نماینده قانونی او می‌رسد.

هیئت دولت

هیئت دولت گروهی است که از رئیس‌جمهور، معاونان رئیس‌جمهور و وزیران تشکیل می‌شود. آن‌ها در طول سال جلسات متعددی برگزار می‌کنند و در مورد مسائل مهم کشور

آیا می‌دانید این هیئت دولت مربوط به دوره ریاست جمهوری چه شخصی است؟

و جهان به گفت و گو می پردازند؛ با مشورت یک دیگر به راه حل هایی می رسند و در مورد مسائل تصمیم گیری می کنند.

در غیاب رئیس جمهور، معاون اول مسئولیت تشکیل جلسات هیئت وزیران را بر عهده دارد. سایر معاونان رئیس جمهور نیز عهده دار مسئولیت مؤسسات و سازمان هایی هستند که مستقیماً زیر نظر رئیس جمهور قرار دارند. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و سازمان حفاظت محیط زیست از جمله این سازمان ها هستند. هریک از وزیران مسئولیت یکی از وزارت خانه های کشور را بر عهده دارد.

مقایسه کنید

با وظایف رئیس جمهور یا رئیس قوه مجریه آشنا شدید. هم چنین آموختید که در حکومت ما مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان دو رکن قوه مقننه اند. با توجه به قانون اساسی، موارد زیر را با یک دیگر مقایسه کنید.

– ویژگی ها و شرایط رئیس جمهور (که در قانون اساسی مشخص شده است) با شرایط انتخاب شندگان مجلس شورای اسلامی (که قانون آن را معین کرده است).

– مسئولیت رئیس جمهور در برابر قانون اساسی با وظیفه شورای نگهبان.

خلاصه کنید

– پس از مقام رهبری، رئیس‌جمهور عالی‌ترین مقام رسمی کشور است.

.....

.....

.....

پرستش‌های نمونه

۱– وظایف رئیس‌جمهور را نام ببرید.

۲– مسئول اجرای قانون اساسی کیست و این مسئولیت را چگونه انجام

می‌دهد؟

۳– از نظر قانون هر شخص چند بار متوالی می‌تواند به‌عنوان رئیس‌جمهور

انتخاب شود؟ به نظر شما چرا چنین قانونی وضع شده است؟

۴– هیئت وزیران از چه کسانی تشکیل می‌شود و در مورد چه مسائلی

بحث می‌کند؟

.....

.....

.....

فعالیت خارج از کلاس

دربارهٔ موارد زیر اطلاعاتی به دست آورید.

– نام وزارت‌خانه‌هایی که دولت را تشکیل می‌دهند.

– نام پنج تن از وزیران.

– مهم‌ترین محورهای برنامهٔ رئیس‌جمهور که هنگام انتخابات اعلام شد.